

Uchwała z dnia 30 sierpnia 2001 r.

III ZP 11/01

Przewodniczący SSN Beata Gudowska (sprawozdawca), Sędziowie: SN Zbigniew Myszka, SA Bogumiła Blok.

Sąd Najwyższy, z udziałem prokuratora Prokuratury Krajowej Iwony Kaszczyszyn, w sprawie z wniosku Haliny D. przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych-Oddziałowi w R. o zasiłek chorobowy i rodzinny, po rozpoznaniu na rozprawie w dniu 30 sierpnia 2001 r. zagadnienia prawnego przekazanego przez Sąd Apelacyjny w Rzeszowie postanowieniem z dnia 9 marca 2001 r. [...] do rozstrzygnięcia w trybie art. 390 § 1 KPC

„Czy własność lub posiadanie gruntu podlegającego opodatkowaniu podatkiem rolnym stosownie do przepisów ustawy z dnia 15 listopada 1984 r. o podatku rolnym (tj. z 1993 r. Dz.U. Nr 94, poz. 431) - lecz nie stanowiącego obszaru użytków rolnych powyżej 1 ha przeliczeniowego wedle ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników (tj. Dz.U. z 1998 r. Nr 7, poz. 25 ze zm.) - jest równoznaczne z „kontynuowaniem” lub „podjęciem działalności zarobkowej” w rozumieniu art. 13 ust 1 pkt 2 ustawy z dnia 25 czerwca 1999 r. o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa (Dz.U. Nr 60, poz. 636 ze zm.) ?”

p o d j ą ł uchwale:

Prowadzenie na własny rachunek działalności rolniczej, która nie stanowi tytułu podlegania rolniczemu ubezpieczeniu społecznemu na podstawie ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników (tekst jednolity: Dz.U. z 1998 r. Nr 7, poz. 25 ze zm.) nie oznacza kontynuowania lub podjęcia działalności zarobkowej w rozumieniu art. 13 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 25 czerwca 1999 r. o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa (Dz.U. Nr 60, poz. 636 ze zm.).

Uzasadnienie

Halina D. była zatrudniona w Przedsiębiorstwie Produkcji Lodów „K.” w R. do dnia 31 lipca 2000 r. Po ustaniu tego zatrudnienia, w dniu 1 sierpnia 2000 r. zachorowała, a zaświadczeniem lekarskim stwierdzono jej niezdolność do pracy na czas do dnia 20 sierpnia 2000 r. Okres objęty zwolnieniem został następnie przedłużony do dnia 18 września 2000 r. Oddział Zakładu Ubezpieczeń Społecznych w R. w decyzji z dnia 31 sierpnia 2000 r. stwierdził, że nie nabyła prawa do zasiłku chorobowego z tytułu niezdolności do pracy powstałej po ustaniu zatrudnienia, bowiem jako posiadaczka 1,30 ha gruntu opodatkowanego podatkiem rolnym, stanowiącego gospodarstwo rolne obejmujące 0,5 ha przeliczeniowego użytków rolnych, kontynuuje działalność zarobkową w pojęciu art. 13 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 25 czerwca 1999 r. o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa (Dz.U. Nr 60, poz. 636 ze zm.).

Sąd Okręgowy-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Rzeszowie uwzględnił odwołanie, w którym ubezpieczona podniosła, że nie uzyskuje dochodu z gospodarstwa, nie prowadzi w nim działalności zarobkowej, a uprawy służą wyłącznie jej potrzebom domowym. Wyrokiem z dnia 28 grudnia 2000 r. Sąd pierwszej instancji zmienił decyzję i przyznał wnioskodawczyni zasiłek chorobowy od dnia 1 sierpnia 2000 r. Sąd stanął na stanowisku, że w odniesieniu do osób prowadzących gospodarstwa rolne podstawę odmowy prawa do zasiłku chorobowego może stanowić tylko działalność rolnicza, podlegająca obowiązkowemu rolniczemu ubezpieczeniu chorobowemu, a w stanie faktycznym rozpoznawanej sprawy ubezpieczona nie spełniła warunków objęcia tym ubezpieczeniem na podstawie art. 7 ust. 1 ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników (tekst jednolity: Dz.U. z 1998 r. Nr 7, poz. 25 ze zm.), jak też nie złożyła wniosku o objęcie jej ubezpieczeniem dobrowolnym.

W apelacji od wyroku Sądu Okręgowego organ ubezpieczeń społecznych powołał argument, że opłacanie podatku rolnego, będące wystarczającym dowodem kontynuowania lub podjęcia działalności zarobkowej, stanowi przeszkodę nabycia prawa do zasiłku chorobowego po ustaniu tytułu ubezpieczenia.

Sąd Apelacyjny powziął istotną wątpliwość co do treści określenia „kontynuacja (lub podjęcie) działalności zarobkowej”, użytego w przepisie art. 13 ust. 1 pkt 2 powołanej ustawy i przedstawił Sądowi Najwyższemu do rozstrzygnięcia zagadnienie

prawne, ujęte w postanowieniu z dnia 9 marca 2001 r. Zaprezentował równocześnie pogląd, że wobec rozszerzenia możliwości dobrowolnego podlegania ubezpieczeniu społecznemu, określenie to nie może być już rozumiane jako „działalność zarobkowa stanowiąca tytuł podlegania obowiązkowi ubezpieczenia chorobowego”, czyli w sposób, w jaki wyłożył je Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 5 sierpnia 1999 r., II UKN 68/99 (OSNAPiUS 2000 nr 19, poz. 726). Wywodził, że decydujące dla ustalenia prawa do zasiłku chorobowego, przy uwzględnieniu jego alimentacyjnego charakteru, powinno być nieprowadzenie działalności zarobkowej i że do odmowy tego prawa nie wystarczy - jak uważa ZUS - wykazanie posiadania lub własności gospodarstwa rolnego opodatkowanego podatkiem rolnym, lecz konieczne jest udowodnienie, że prowadzona jest w nim działalność zarobkowa. Sąd Apelacyjny wskazał również, że nawet rolnik posiadający gospodarstwo o powierzchni większej od 1 hektara przeliczeniowego, objęty rolniczym ubezpieczeniem społecznym, mógłby nabyć prawo do zasiłku chorobowego z tytułu niezdolności do pracy powstałej po ustaniu pracowniczego tytułu ubezpieczenia społecznego, gdyby obalił domniemanie płynące z art. 6 pkt 3 i 7 ust. 2 rolniczej ustawy ubezpieczeniowej przez wykazanie, że w rzeczywistości gospodarstwa nie prowadzi i nie uzyskuje z niego stałego dochodu. Dowód taki - zdaniem Sądu Apelacyjnego - mógłby być przeprowadzony w toku sądowego postępowania wszczętego odwołaniem od odmownej decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Świadczenia z ubezpieczenia chorobowego, o którym mowa w art. 1 pkt 3 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (Dz.U. Nr 137, poz. 887 ze zm.), regulowane w ustawie z dnia 25 czerwca 1999 r. o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa (Dz.U. Nr 60, poz. 636 ze zm.), przysługują wówczas, gdy spełni się ryzyko czasowej niezdolności do pracy spowodowanej chorobą lub innymi przeszkodami biologicznymi przewidzianymi w ustawie, wywołujące niemożność uzyskania dochodu. Zgodnie z art. 6 tej ustawy, zasadą jest, że prawo do zasiłku chorobowego przysługuje z tytułu niezdolności do pracy powstałej w czasie trwania ubezpieczenia, co oznacza, że zasiłek chorobowy zastępuje utracony zarobek. Według art. 7 ustawy - prawo do tego zasiłku przysługuje również wyjątkowo osobie, która stała się niezdolna do

pracy po ustaniu tytułu ubezpieczenia chorobowego, pod warunkiem jednak, że niezdolność do pracy była długotrwała (co najmniej 30 dni) i powstała nie później niż w ciągu 14 dni od ustania tytułu ubezpieczenia lub w ciągu 3 miesięcy w wypadku choroby, której objawy ujawniają się po dłuższym czasie. Mimo niezdolności do pracy, prawa do tego zasiłku nie nabywa - z mocy art. 13 ustawy - ten, kto ma ustalone prawo do emerytury lub renty z tytułu niezdolności do pracy, kontynuuje działalność zarobkową lub podjął działalność zarobkową, nie nabył prawa do zasiłku w czasie ubezpieczenia (w przypadkach określonych w art. 4 ust. 1) albo jest uprawniony do zasiłku dla bezrobotnych, zasiłku przedemerytalnego lub świadczenia przedemerytalnego. Zasiłek chorobowy nie przysługuje również za okres niezdolności do pracy po ustaniu tytułu ubezpieczenia chorobowego, jeżeli ubezpieczenie to ustało po wyczerpaniu prawa do zasiłku chorobowego.

W zagadnieniu przedstawionym Sądowi Najwyższemu do rozstrzygnięcia, zarysowała się wątpliwość, czy przyczynę wyłączenia prawa do zasiłku, opisaną w art. 13 ust. 1 pkt 2 ustawy jako "kontynuowanie lub podjęcie działalności zarobkowej", można odnieść do rolniczki, która jest właścicielką gospodarstwa rolnego w pojęciu prawa podatkowego (art. 1 ust. 2 ustawy z dnia 15 listopada 1984 r. o podatku rolnym - jednolity tekst: Dz.U. z 1993 r. Nr 94, poz. 431), a mówiąc inaczej, czy prowadzenie działalności zarobkowej w rozumieniu tego przepisu można identyfikować z posiadaniem lub własnością gospodarstwa rolnego. Stawiając je, Sąd Apelacyjny z konieczności zestawiał pojęcie "prowadzenie (kontynuowanie lub podjęcie) działalności zarobkowej" z pojęciem "własności lub posiadania gruntu", choć są to pojęcia nieprzystawalne. Nie jest bowiem możliwe porównywanie przejawu działalności ludzkiej z prawnym lub faktycznym odniesieniem człowieka do przedmiotu, będącego tylko potencjalnym polem dla tej działalności. Poszukiwanie podobieństw lub różnic między tymi pojęciami, konieczne do orzeczenia o ich równoznaczności lub wyłączeniu, jest - ze względów metodologicznych - niemożliwe, a to wyklucza udzielenie na zadane pytanie odpowiedzi wprost. Sąd Najwyższy zatem, nadając tym pojęciom sens prawny, przyjął jako oczywiste, że właśnie z ich niespójności wynika wniosek, iż w istocie rzeczy zadano pytanie o możliwość nabycia prawa do świadczeń z ubezpieczenia chorobowego przez osobę posiadającą majątek nieruchomy w postaci gospodarstwa rolnego i uznał, że ustawodawca, wskazując w art. 13 ust. 1 pkt 2 ustawy na działalność zarobkową, celowo pominął okoliczności związane ze stanem majątkowym osoby starającej się o zasiłek chorobowy po ustaniu tytułu ubezpieczenia. To

pominięcie znajduje zresztą usprawiedliwienie w fakcie, że prawo do świadczeń z ubezpieczenia społecznego nie poddaje się metodzie subsydiarności, charakterystycznej dla pomocy społecznej, polegającej na przyznawaniu świadczeń tylko osobom znajdującym się w niedostatku, czyli tym, które nie mogą uzyskać środków utrzymania z innych źródeł. W ubezpieczeniu społecznym warunki nabycia świadczeń określają bezwzględnie obowiązujące przepisy prawne, a świadczenia indywidualizowane są tylko przez dostosowanie ich rodzaju i wysokości do konkretnych sytuacji, natomiast w pomocy społecznej tej konkretyzacji dokonuje instytucja, oceniając rozmiar i rodzaj potrzeb zasługujących na zaspokojenie.

Można wprowadzić, pamiętając o funkcji prawa do zasiłku po ustaniu ubezpieczenia, które - bez ekwiwalentu w składce - mieści się w szeroko pojętym zabezpieczeniu społecznym, założyć, że ustawodawca zamierzał rozciągnąć ochronę płynącą z ubezpieczenia chorobowego na czas po jego ustaniu tylko na osoby o niskim cenzusie majątkowym, jednak założenie to sprawdziłoby się tylko wówczas, gdyby wśród przepisów regulujących kwestie związane ze świadczeniami z ubezpieczenia chorobowego znalazł się przepis określający ten cenzus przez wskazanie wielkości obszaru posiadanego gospodarstwa rolnego (por. np. art. 2 pkt 2 lit. d i e ustawy z dnia 14 grudnia 1994 r. o zatrudnieniu i przeciwdziałaniu bezrobociu - tekst jednolity: Dz.U. z 2001 r. Nr 6, poz. 56, odnoszący status bezrobotnego tylko do osób nie będących właścicielami lub posiadaczami nieruchomości rolnej o powierzchni użytków rolnych przekraczającej 2 ha przeliczeniowe lub gospodarstwa stanowiącego dział specjalny produkcji rolnej). Takiego przepisu w ustawie zasiłkowej nie zamieszczono, a zatem teza o jakimkolwiek wpływie posiadania (własności) gospodarstwa rolnego na prawo do zasiłku chorobowego musi być odrzucona. Tym samym - wbrew odmiennym sugestiom Sądu Apelacyjnego, uwypuklającego wpływ osiągnięcia dochodu z posiadanego gospodarstwa rolnego na prawo do zasiłku - uzasadniona jest konkluzja, że świadczenia z ubezpieczenia chorobowego przysługują bez względu na sytuację majątkową uprawnionych, co odnosi się wprost do zasiłku chorobowego z tytułu niezdolności do pracy powstałej po ustaniu ubezpieczenia.

W konsekwencji, już w tym stanie rozważań należy wyrazić pogląd, że zarówno posiadanie gospodarstwa rolnego, jak i osiągnięcie dochodu z jego prowadzenia, nie stanowią - co do zasady - okoliczności odpowiadających użytemu w przepisie art. 13 ust. 1 pkt 2 ustawy warunkowi wyłączającemu prawo do zasiłku, a ponadto że przepis ten nie realizuje stosowanej w ubezpieczeniu emerytalno-rentowym reguły

braku prawa do pobierania świadczeń w zbiegu z prawem do wynagrodzenia, a nawet nie stwarza możliwości sięgania do niej. Odwołanie się do funkcji i celu prawa do zasiłku chorobowego, udzielanego po przekroczeniu okresu objętego składką, pozwala na stwierdzenie, że w kontekście ogólnych zasad nabywania prawa do zasiłku chorobowego, jest on świadczeniem wyjątkowym, przysługującym tylko osobom nie podlegającym ubezpieczeniu, i to z tytułu zdarzeń nie objętych ryzykiem ubezpieczenia chorobowego, skoro przyczyną utraty przez nie zarobków nie jest choroba, lecz zaprzestanie wykonywania działalności stanowiącej tytuł ubezpieczenia. Zasiłek ten różni się zatem od zasiłku przysługującego z art. 6 ustawy nie tylko pod względem konstrukcyjnym (wymaganie wystąpienia co najmniej trzydziestodniowej niezdolności do pracy w krótkim czasie od ustania tytułu ubezpieczenia), ale również co do charakteru tego świadczenia w systemie świadczeń na wypadek choroby.

Ryzyko, które ustawodawca zdecydował się finansować bez ekwiwalentu w składce, zostało ogólnie ujęte jako niezdolność do pracy po ustaniu tytułu ubezpieczenia. Sąd Najwyższy uściślił ten ogólny opis uznając - na tle poprzednio obowiązującego przepisu art. 6 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 17 grudnia 1974 r. o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa (jednolity tekst: Dz.U. z 1983 r. Nr 30, poz. 143 ze zm.), dotyczącego wyłącznie pracowniczego tytułu ubezpieczenia - że prawo do omawianych świadczeń dyktowane jest koniecznością ochrony wytworzonej przez chorobę przerwy w pracy oraz przeszkodą w znalezieniu i podjęciu nowego zatrudnienia (por. uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 10 grudnia 1984 r., III UZP 55/84, OSPiKA 1985 nr 7-8, poz. 154 oraz uchwałę składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 18 kwietnia 1996 r., II UZP 23/95, OSNAPiUS 1996 nr 24, poz. 376). Obecnie nie chodzi jednak tylko o poszukiwanie nowej pracy czy niezdolność do jej podjęcia, gdyż w art. 13 ust. 1 pkt 2 ustawy zasiłkowej, będącym odpowiednikiem przepisu art. 6 ustawy z 1974 r., ustawodawca zrezygnował z określenia "podjęcie innej działalności zarobkowej" na rzecz "podjęcia lub kontynuowania działalności zarobkowej". Wynika z tego, że aktualnie ryzykiem chronionym jest niemożność wykonywania (kontynuowania lub podjęcia) każdej działalności zarobkowej, zarówno tej, której wykonywanie dawało tytuł do objęcia ubezpieczeniem, jak i wykonywanej równoległe z taką działalnością, a ponadto jakiegokolwiek nowej działalności dającej źródło utrzymania. Odpowiada temu § 3 pkt 2 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z dnia 27 lipca 1999 r. w sprawie określenia dochodów stanowiących podstawę przyznania i wypłaty zasiłków z ubez-

pieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa (Dz.U. Nr 65, poz. 742), uznający za dowód przyznania prawa do omawianego zasiłku tylko oświadczenie wnioskodawcy.

Przyjęcie, że właśnie wskazana niemożność stanowi przesłankę stosowania art. 7 ustawy zasiłkowej pozwala na nadanie wszystkim ujętym w art. 13 ust. 1 i 2 ustawy przyczynom odmowy prawa do tego świadczenia charakteru jednorodnego zbioru, którego poszczególne elementy opisują (przez negację) ryzyko chronione tym świadczeniem. W takim ujęciu warunek z art. 13 ust. 1 pkt 2 ustawy ujawnia swój ścisły i logiczny związek z pozostałymi przeszkodami postawionymi przez ustawodawcę w nabyciu prawa do zasiłku po ustaniu tytułu ubezpieczenia, objętymi katalogiem z art. 13, stając się jedną z okoliczności, w których nie dochodzi do spełnienia się ryzyka ubezpieczenia. Możliwość podjęcia lub kontynuowania działalności zarobkowej wskazuje na to, że choroba nie ogranicza zdolności do pracy, a zatem nie zachodzą przesłanki przyznania prawa do zasiłku. Z drugiej strony, jeżeli po ustaniu tytułu ubezpieczenia dojdzie do kontynuowania lub podjęcia działalności zarobkowej, to - zależnie od jej rodzaju - zostanie ona objęta ubezpieczeniem chorobowym. Wówczas zdarzenie ubezpieczeniowe (zachorowanie) będzie już pozostawać w związku z nowym tytułem ubezpieczenia, a prawo do zasiłku przewidzianego w art. 7 ustawy zasiłkowej, jako "słabsze" od prawa do innych świadczeń, mających tytuł zakotwiczony w ubezpieczeniu, odpadnie wobec braku potrzeby wprowadzenia tej szczególnej ochrony.

W przepisie art. 7 ustawy ustawodawca wyróżnił sytuacje "nadające się" do ochrony ze względów społecznych i uznał, że - poza wypadkami opisanymi w art. 12 oraz 15 -16 ustawy - prawa do zasiłku nie można nabyć w okolicznościach opisanych w art. 13, jako nie wymagających tej ochrony. Rolnik prowadzący na własny rachunek działalność rolniczą, objęty ubezpieczeniem chorobowym z tego tytułu, nie wymaga ochrony w dotychczasowym, powszechnym (niegdyś pracowniczym) systemie ubezpieczenia. Wprawdzie Sąd Apelacyjny w swoich rozważaniach dotknął kwestii możliwości wykazania przez takiego rolnika, że w rzeczywistości nie prowadzi działalności rolniczej, jednak kwestia ta wykracza poza stan faktyczny sprawy. Chodzi w nim o szczególne gospodarstwo rolne, którego obszar nie stanowi 1 ha przeliczeniowego oraz nie obejmuje działu specjalnego i którego posiadanie nie stanowi tytułu podlegania rolniczemu ubezpieczeniu społecznemu na podstawie art. 6 pkt 4 w związku z art. 7 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu spo-

łecznym rolników (jednolity tekst: Dz.U. z 1993 r. Nr 71, poz. 342 ze zm.). Posiadacz (właściciel) gospodarstwa rolnego, o którym mowa w pytaniu, nie jest objęty ubezpieczeniem chorobowym z mocy ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników i jego sytuacja ujawnia potrzebę rozciągnięcia ochrony ubezpieczeniowej poza okres objęty ubezpieczeniem chorobowym z tytułu, który ustał. W tym sensie pogląd wyrażony w niniejszej uchwale stanowi kontynuację przywołanego w pytaniu prawnym orzeczenia Sądu Najwyższego z dnia 5 sierpnia 1999 r., II UKN 68/99.

Rozważając te wszystkie okoliczności, Sąd Najwyższy udzielił odpowiedzi jak w uchwale.

=====